LAUSUNTO

Valtiovarainministeriölle
Asia: VM099:00/2023 | VN/24054/2023

Sanaston lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle arvonlisäverokantojen muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi

Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry, Sanasto rf (jäljempänä Sanasto) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Sanasto on valtakunnallinen kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö, joka valvoo kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja etuja. Edustamme yli 17 000 kirjallisuuden tekijää. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Suomen tietokirjailijat ry, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry sekä Finlands svenska författareförening rf.

Sanaston pääviestit:

- *Kirjoja koskevan alv-kannan kiristäminen on täysin ristiriidassa sivistystä ja osaamista korostavan valtion maineen sekä hallitusohjelmaan kirjattujen lukemista ja lukutaitoa koskevien tavoitteiden kanssa. Kirja ei ole haittaverotettava tuote eikä kirjojen hinnan nostaminen edistä lukutaitoa tai osaamista. Huoli koskee etenkin lasten ja nuorten lukemista, sillä heidän kohdallaan kirjan hinnalla on ostopäätöstä tehdessä tutkitusti merkitystä.*
- *Hallitusohjelman mukaan hallituksen veropolitiikka kannustaa työntekoon ja yrittäjyyteen. Kirjamyynnin ja tekijänoikeuskorvausten osalta alv-korotus on tämän hallitusohjelmakirjauksen vastainen, sillä se kiristää kirjallisuuden tekijöiden tekemän työn verotusta ja heikentää heidän mahdollisuuttaan tulla toimeen omalla työllään.*
- *Alv-korotuksen vaikutukset osuvat kirjallisuuden tekijöiden tuloihin monesta suunnasta: kirjamyynnistä saatavien tulojen lisäksi veronkorotus vähentää myös tekijänoikeusjärjestöjen tekijöille keräämien tulojen määrää. Tällä saattaa olla pitkäkestoisia vaikutuksia kotimaisilla kielillä kirjoitetun kirjallisuuden saatavuuteen sekä kirja-alan työllisyyteen.*
- *Tekijänoikeustulojen veronkorotuksen merkityksen on HE-luonnoksessa todettu olevan valtiontalouden kannalta vähäinen, mutta tekijöiden tuloja se kurjistaa näkyvästi. Esimerkiksi teosten ilmaista kirjastolainaamista kompensoivasta lainauskorvausmäärärahasta alv-korotus leikkaa verojen muodossa yli 530 000 euroa. Tämä suunta on väärä: inflaation ja elinkustannusten noususta huolimatta lainauskorvausmäärärahaa ei ole nostettu kahdeksaan vuoteen. Myös eduskunta on tehnyt lausuman määrärahan nostamisen puolesta vuonna 2021.*

sanasto
Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300 | info@sanasto.fi | *sanasto.fi*

Nyt esitetyn alv-korotuksen vaikutus on päinvastainen: se tulee laskemaan kirjallisuuden tekijöille tilitettävää lainakohtaista senttimäärää.

- *Kirjoja ja tekijänoikeuskorvauksia (ml. lainauskorvaukset) koskeva arvonlisäverokanta on säilytettävä samassa 10 prosentin verokannassa sanoma- ja aikakauslehtien kanssa.*

1. Lukemisen verottaminen Euroopan raskaimmalla tasolla ei tue hallitusohjelmatavoitteita eikä oman kielen säilymistä – erityishuolena ovat vaikutukset nuorten lukutaitoon

Kirjoja koskevan verokannan kiristäminen 10 prosentista 14 prosenttiin nostaa Suomen Euroopassa kirjallisuutta toiseksi tiukimmin verottavaksi maaksi. Tämä ei ole lukemisen merkitystä ja lukutaidon arvoa korostavalle valtiolle kunniaksi. Vuonna 2022 hyväksytyn arvonlisäverodirektiivin mukaan EU:n jäsenvaltiot voivat alentaa arvonlisäveron 0 prosenttiin painetuille ja digitaalisille kirjoille sekä lehdille. Näin on toimittu muun muassa Isossa-Britanniassa ja Norjassa. Kirjojen arvonlisäveroprosentin keskiarvo Euroopassa on kuusi. Etenkin Suomen kaltaisella pienellä kieli- ja kulttuurialueella arvonlisäveroa koskevat ratkaisut tulisi nähdä arvovalintoina ja tekoina lukutaidon ja kotimaisten kieliemme säilyttämiseksi. Kukaan muu maailmassa ei voi puolestamme vaalia suomen kieltä tai julkaista kirjallisuutta, jota suomalaisella kirja-alalla tehdään.

Nykyisen lainsäädäntömme mukaan kirjat kuuluvat alennettuun 10 prosentin verokantaan nimenomaan kulttuuripoliittisista syistä. Kirja-alan ja kirjallisuuden alkutuottajien (kirjailijoiden ja kirjallisuuden kääntäjien) toimeentulon edellytyksistä huolehtiminen on Suomessa olennaisen tärkeä asia myös hallitusohjelmaan kirjattujen lukutaidon edistämisen sekä kulttuurialan elinvoimaisuuden ja viennin kasvuun liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Hallitusohjelmassa on päätetty vahvistaa etenkin lasten ja nuorten lukutaitoa, ja nämä tavoitteet täytyy ottaa huomioon arvonlisäverotuksesta päätettäessä. Jos arvonlisäveron korotus siirtyy jatkossa suoraan tai edes osin kirjan hintaan kuluttajan maksettavaksi, on todennäköistä, että veronkorotus näkyy kuluttajakäyttäytymisen muutoksena. Kirjamyyntiin kohdistuva arvonlisäveron korotus uhkaisi etenkin jo ennestään heikosti toimeentulevien kivijalkakirjakauppojen olemassaoloa ja siten supistaisi kirjatarjontaa. Innostavien ja lukijaa puhuttelevien kirjasisältöjen saatavuus on yksi merkittävimpiä lukutaitoon ja -intoon vaikuttavia asioita.

Hallituksen esitysluonnoksen kohdassa 4.2.3 hintojen on arvioitu nousevan korotuksen myötä keskimäärin 3,6 prosenttia. Suomi lukee 2023 -tutkimuksen mukaan kirjan hinnan merkitys ostopäätöksessä on kasvanut: hinnalla on yhä suurempi vaikutus ostopäätökseen etenkin viihde- ja kaunokirjallisuudessa sekä nuortenkirjallisuudessa.[1] Nuorten lukutaidon heikentyessä olisi tärkeää etsiä keinoja tukea lukutaidon oppimista ja lukevaa elämäntapaa: lukutaidon ja lukemisen ongelmia ei ratkaista sillä, että lukemisesta tehdään kalliimpaa. Vuoden 2018 PISA-tutkimuksen mukaan peruskoulun

[1] https://kirjakauppaliitto.fi/wp-content/uploads/2023/04/Suomi-lukee-2023-medialle.pdf

päättävistä suomalais-nuorista lähes 14 prosentilla on niin heikko lukutaito, ettei se riitä yhteiskunnassa toimimiseen.[2] Heikko lukutaito on yhä useammin este myös aikuisten työllistymiselle Suomessa.[3] Lukutaito on yhteiskunnassa toimimisen ja demokratian elinehto, jonka perusta luodaan lukevan elämäntavan kautta. Se antaa suojaa informaatiovaikuttamista sekä yhteiskunnan jakautumista vastaan. Kirjojen arvonlisäverotuksen kiristäminen ei tue tavoitetta huolehtia suomalaisten lukutaidosta ja osaamisesta.

2. Verokannan muutos vähentää kirjallisuuden tekijöiden tuloja monesta suunnasta

Luovalla alalla nimenomaan sisällön tekijät ovat ratkaisevassa asemassa koko luovan alan kehittymisen ja kasvun kannalta. Nyt esitetty alv-korotus iskee monesta suunnasta suoraan luovan talouden keskeisen kasvuvoiman ytimeen, ja yhdessä muiden säästötoimien kanssa kurjistaa nimenomaan luovan alan sisällön tuottajien (ml. kirjallisuuden tekijöiden) toimintaedellytyksiä. Myöskään vienti ei voi kasvaa tarjonnan supistuessa ja sisältöä tuottavien tekijöiden kadotessa alalta.

Orpon hallitusohjelman mukaan hallituksen veropolitiikka kannustaa työntekoon ja yrittäjyyteen. Kirjamyynnin ja tekijänoikeuskorvausten osalta alv-korotus on tämän hallitusohjelmakirjauksen vastainen, sillä se vähentää kirjallisuuden tekijöiden kannusteita tehdä omaa työtään. Edelleen hallitusohjelman mukaan kotitalouksien ostovoimaa vahvistetaan keventämällä työn verotusta. Kirjamyynnin ja tekijänoikeuskorvausten osalta alv-korotus – vastoin hallitusohjelman kirjausta – kiristää kirjallisuuden tekijöiden tekemän työn verotusta ja heikentää heidän mahdollisuuttaan tulla toimeen omalla työllään.

Kirjailijat ja kääntäjät, kuten suurin osa muistakin taiteilijoista ja luovan alan tekijöistä, ovat pääsääntöisesti itse itsensä työllistäviä, yrittäjiä tai freelancereita, joiden tulot koostuvat teosten myynnistä ja muista tekijänoikeustuloista. Alv-kannan korotus 10 prosentista 14 prosenttiin iskisi kirjallisuuden tekijöiden tuloihin monesta suunnasta, sillä muutos koskisi paitsi kirjamyyntiä myös kirjastolainaamisesta maksettavaa lainauskorvausta ja tekijänoikeusjärjestöjen kirjallisuuden käytöstä tekijöille keräämiä tuloja.

1) Kirjamyyntiä koskeva verotus: Luonnoksessa esitetään, että 85 §:n kohdan 7 mukaisesti fyysisellä alustalla oleviin tai sähköisesti luovutettaviin kirjoihin sovellettaisiin jatkossa 10 prosentin alennetun verokannan sijaan 14 prosentin alennettua verokantaa. Sanasto vastustaa esitystä.

Kirjamyyntiin kohdistuva arvonlisäveron korotus uhkaa etenkin painetun kirjan myyntiä ja kivijalkakauppojen toimintaa ja siten myös laajemmin painetun kirjallisuuden saatavuutta. HE-luonnoksen mukaan odotettavissa on, että kotitaloudet sopeuttavat ja vähentävät kulutustaan, ja korotus

[2] https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161922
[3] https://lukukeskus.fi/news/heikko-lukutaito-esteena-tyollistymiselle/

siirtyy ainakin osittain tuotteen hintaan. Kuluttamisen vähentyminen näkyy pidemmällä aikavälillä teosvalikoiman kaventumisena sekä alan työllisyydessä. Kirjallisuuden tekijöiden tulot pienevät, jos kirjojen myyntiluvut laskevat tai vaihtoehtoisesti kasvanut alv-osuus laskee tekijän saamaa osuutta kirjamyynnistä.

Esitetyn alv-korotuksen myötä jatkossa kirjailija saa kirjansa myynnistä joka tapauksessa reilusti pienemmän osuuden kuin verottaja: uutuuskirja maksaa kaupassa keskimäärin 30 euroa, ja kaunokirjallisen teoksen kirjoittajan mediaaniansio per painettu kirja on 2,68 euroa[4]. Näin kirjailijan osuus kirjansa kaupallisesta hyödyntämisestä on keskimäärin 8,9 %. Kirjan arvonlisäveron nosto tekee valtion osuudesta kohtuuttoman suuren verrattuna tekijän saamaan osuuteen.

Yksityisten kuluttajien kirjaostojen lisäksi iso siivu valtion alv-korotuksen tuotto-odotuksista kohdistuu suoraan julkiselle sektorille ja kunnille peruskouluun ja toiselle asteelle tehtyjen julkisten hankintojen myötä. Oppimateriaalien myynti kattaa kaikkiaan noin 44 % kaikesta kirjamyynnistä.[5] Lisäksi myös yleiset kirjastot tekevät julkisia ostohankintoja.

2) Tekijänoikeustulojen verotus: Luonnoksessa esitetään, että tekijänoikeudenhaltijoita edustavan järjestön saamiin arvonlisäverolain 45 §:n 1 momentin 3–5 kohdassa tarkoitettuihin tekijänoikeuteen liittyviin korvauksiin sovellettaisiin jatkossa 10 prosentin alennetun verokannan sijaan 14 prosentin alennettua verokantaa. Näin ollen esitys koskee mm. kirjallisista teoksista saatuja tekijänoikeustuloja sekä lainauskorvausta ja sopimuslisenssituloja, jotka mainitaan 45 §:n 1 momentin 5 kohdassa erikseen: (”tekijänoikeuslakiin perustuvan oikeuden luovuttamisesta tai oikeuden perusteella saadusta korvauksesta tekijänoikeuslain 19 a, 26, 26 a, 26 i tai 47 a §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa”). Sanasto vastustaa esitystä.

Tekijänoikeusjärjestöjen tekijöille keräämien tekijänoikeustulojen verotus on sijoitettu alennettuun 10 prosentin verokantaan siksi, että verorasitus ei muodostuisi liian korkeaksi niille toimijoille, jotka eivät pysty arvonlisäveronvähennystä hyödyntämään.

HE-luonnoksen kohdassa 4.2.1 myös todetaan, että kirjailijoiden, säveltäjien ja esiintyvien taiteilijoiden tekijänpalkkioiden ja tekijänoikeusjärjestöjen saamien tekijänoikeuteen liittyvien korvauksien osalta vaikutukset arvonlisäveron tuottoon ovat vähäiset. Vaikka kirja-alalla alv-kannan korottaminen kohdistuu sopimuslisenssien ja erilaisten käyttölupien osalta pitkälti julkisille toimijoille ja kunnille, arvonlisäveron kiristyksellä on kuitenkin suuri merkitys sen kannalta, miten oikeudenmukaiset korvauskäytännöt Suomessa kehittyvät: korotus pakottaa kirjallisuuden käyttöön lupia myöntävät järjestöt joko korottamaan alvillisia hintoja tai tilittämään pienempiä korvauksia tekijöille. Hintojen korotus todennäköisesti vähentää luvanvaraista kirjallisuuden käyttöä, ja tämänkin tappion kantavat

[4] Suomen Kirjailijaliiton tulotutkimus 2023. https://kirjailijaliitto.fi/kirjailijana-yhteiskunnassa/liiton-tutkimukset-ja-selvitykset/medialle-tulotutkimus-2023/
[5] https://tilastointi.kustantajat.fi/vuositilasto/2023

lopulta tekijät heikentyneiden tulojen muodossa. Pahimmillaan verokannankiristys saattaa johtaa luvattoman käytön kasvuun, jolloin tekijät jäävät täysin ilman korvausta työnsä tulosten hyödyntämisestä.

Tekijänoikeusjärjestöjen saamien tekijänoikeuteen liittyvien korvausten osalta erityisen ison loven kirjallisuuden tekijöiden tuloihin tekee lainauskorvausta koskeva veronkorotus: se leikkaa verojen muodossa nykyisestä lainauskorvausmäärärahasta yli 530 000 euroa. Tämäkin kohdistuu suoraan tekijöihin. Kirjallisuuden tekijöiden osalta muutos tarkoittaisi sitä, että ensi vuonna lainakohtainen senttimäärä olisi aiempaa pienempi. Esitetty veronkiristys kohdistuu kirjallisuuden tekijöihin erityisen epäoikeudenmukaisella tavalla, sillä samaan aikaan kun maksetut korvaukset näin pienevät, kirjastoista lainataan aikaisempaa enemmän. Vuonna 2023 painettuja kirjoja lainattiin yleisistä kirjastoista enemmän kuin 15 vuoteen. Samaan aikaan kirjallisuuden sähköinen käyttö yleistyy painettujen teosten lainaamisen rinnalla.

3. Eduskunta on tehnyt lausuman lainauskorvausmäärärahan korottamisen puolesta – arvolisäveronkorotus leikkaa käytettävissä olevaa määrärahaa yli 530 000 eurolla

Suomalaiset ovat ahkeria kirjastojen käyttäjiä: viime vuonna yleisistä kirjastoista lainattiin yhteensä noin 83 miljoonaa kertaa, näistä kirjalainoja oli 71,5 miljoonaa.[6] Lainauskorvausta maksetaan yleisten kirjastojen lainojen lisäksi myös korkeakoulukirjastojen lainoista ja kirjallisuuden sähköisestä kirjastokäytöstä.

Kuvio 1. Yleisten kirjastojen fyysisten lainojen kokonaismäärän ja fyysisten kirjalainojen määrän kehitys

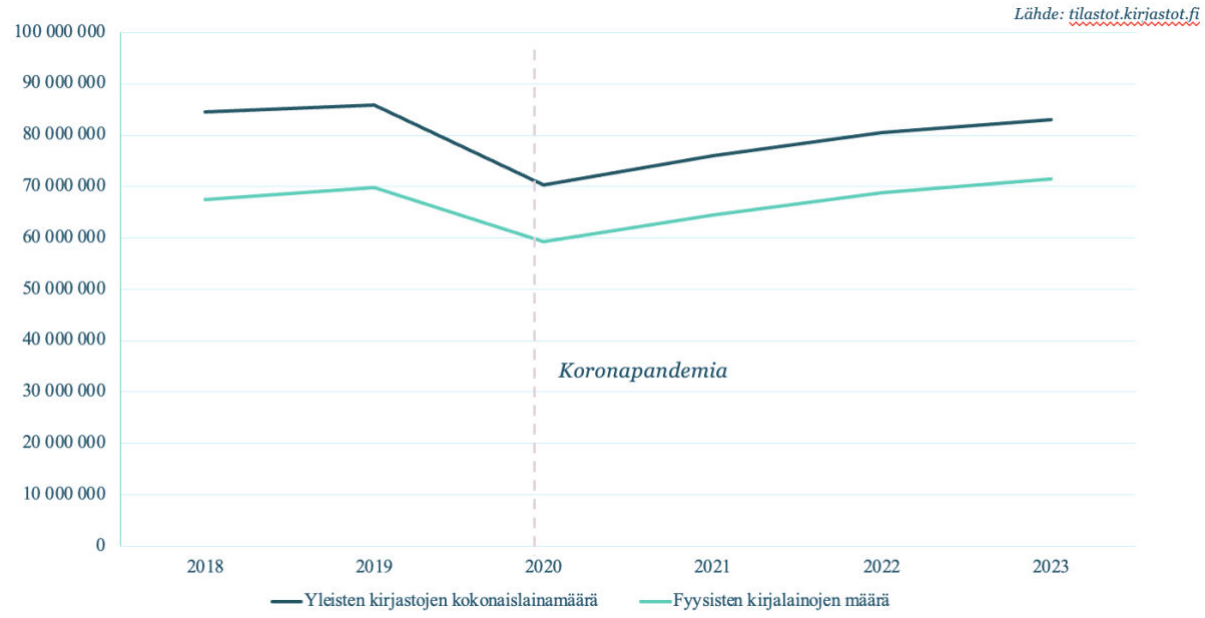

[6] Suomen yleisten kirjastojen tilastot. https://tilastot.kirjastot.fi/index.php?lang=fi

Kirjastolainaamisesta maksettavat lainauskorvaukset ja kirjastokäytön korvaukset (e-lainauskorvaus) ovat olennainen osa tekijöiden tuloja. Lainauskorvausta maksetaan kirjallisuuden, musiikin ja kuvan tekijöille. E-lainoista korvauksia maksetaan myös äänikirjojen lukijoille. Suomessa lainauskorvausmääräraha on fyysisten teosten osalta 15,6 miljoonaa euroa ja nk. e-lainauskorvaukselle on varattu 1 miljoona euroa. Inflaatiosta ja elinkustannusten kohoamisesta huolimatta Suomessa lainauskorvausmäärärahaa on nostettu edellisen kerran vuonna 2016. Ruotsissa ja Tanskassa lainauskorvauksia koskevia määrärahoja korotetaan tasaisin väliajoin.

Nyt HE-luonnoksessa esitetty, veronkorotuksen muodossa tehtävä leikkaus määrärahasta kurjistaa tekijöiden tilannetta entisestään: lainauskorvauksen 16,6 miljoonan euron kokonaismäärärahasta maksetaan tällä hetkellä veroa kymmenen prosenttia. Alv-korotuksen myötä lainauskorvauksesta leikkaantuu verojen muodossa pois yli 2 miljoonaa euroa entisen verokannan mukaisen 1,5 miljoonan sijaan.

Suunta on väärä, sillä lainauskorvauksen korottamista on odotettu jo vuosia: edellisen korotuksen jälkeen elinkustannukset ovat nousseet yli 20 prosenttia, mikä on tarkoittanut tekijöille jatkuvasti heikentyvää taloudellista asemaa. Eduskunta on tehnyt lausuman lainauskorvausmäärärahan korottamisen puolesta vuonna 2021. Myös valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto on valtion talousarviota koskevassa mietinnössään joulukuussa 2023 painottanut lainauskorvausmäärärahan korottamisen merkitystä.

Suomalaisten osaamisen ja lukutaidon tason, kirjallisuuden tekijöiden toimeentulon sekä kotimaisilla kielillä kirjoitetun kirjallisuuden tulevaisuuden vuoksi Sanasto ehdottomasti vastustaa kirjoja ja tekijänoikeuskorvauksia (ml. lainauskorvaukset) koskevan verokannan korottamista.

Kirja ei ole haittaverotettava tuote. Kirjallisuuden tekijöiden on tultava työllään toimeen, jotta suomalaisille on jatkossakin tarjolla laadukasta kotimaista kaunokirjallisuutta, tiede- ja tietokirjallisuutta, pedagogisesti jäsenneltyjä oppikirjoja ja kotimaisille kielille käännettyä maailmankirjallisuutta.

Muistutamme, että kotimainen kirjallisuus on osa kansallista ja kielellistä ydintämme, ja siitä me voimme pitää huolta vain Suomessa – pyydämme vakaasti harkitsemaan kirjoja ja tekijänoikeuskorvauksia koskevan arvonlisäverokannan säilyttämistä 10 prosentin verokannassa sanoma- ja aikakauslehtien kanssa.

Helsingissä 19. päivänä elokuuta 2024

Niina Vettensola

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300 | info@sanasto.fi | *sanasto.fi*

Toiminnanjohtaja
Sanasto ry